

MASARYKOVA UNIVERZITA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií

Obor Mezinárodní vztahy

Motivy pro transformační politiku České republiky

bakalářská práce

Martina Šmardová

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Pšeja, Ph.D.

UČO: 427393

Obor: MV-BSS

Imatrikulační ročník: 2013

Brno, 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Motivy pro transformační politiku České republiky“ vypracovala samostatně na základě uvedených zdrojů.

V Brně, 6. května 2016

.....
Martina Šmardová

Ráda bych poděkovala panu PhDr. Pavlu Pšejovi, Ph.D. za vedení této práce, za trpělivost a za čas nad touto prací strávený. Poděkování patří také Janu Látalovi, Igoru Blaževiči a Heleně Štohanzlové za ochotu a vstřícnost poskytnout rozhovor.

Velký dík patří mým blízkým za jejich čas a podporu.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Ontologická a epistemologická východiska.....	8
3. Metodologická východiska	9
4. Použité koncepty	11
4.1. Podpora demokracie	11
4.2. Transformační politika	11
5. Motivace pro transformační politiku.....	13
5.1. Ideové směry v České republice.....	13
5.2. Teorie motivů podpory demokracie:	14
6. Případ České republiky	16
6.1. Transformační politika	16
6.2. Tematické priority	16
6.3. Teritoriální priority	16
6.4. Program transformační spolupráce.....	17
7. Hlavní motivy transformační politiky a jejich vývoj:	19
7.1. Lidskoprávní politika před vytvořením Programu transformační spolupráce	19
7.2. Koncepce transformační spolupráce 2005	21
7.3. Předsednictví v Radě EU 2009.....	24
7.4. Koncepce transformační politiky 2010	26
7.5. Koncepce české zahraniční politiky 2011	28
7.6. Debata o roli lidských práv v české zahraniční politice.....	29
7.7. Koncepce české zahraniční politiky 2015	32
7.8. Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce 2015.....	33
8. Závěr.....	37
9. Seznam zdrojů	40
9.1. Seznam primárních zdrojů	40
9.2. Seznam sekundárních zdrojů.....	42

1. Úvod

Česká republika je pokládána za výrazného aktéra v oblasti politiky podpory demokracie a lidských práv. Transformační politika¹ je součástí české zahraniční politiky již od poloviny 90. let, nejprve byla spojována s rozvojovou pomocí, ale později se stala samostatnou složkou². Česká transformační politika je odůvodněna českou zkušeností s nenásilným odporem vůči totalitnímu systému a s následnou transformací k demokracii v devadesátých letech³. Je založena na přesvědčení, že českou zkušenost s demokratizací lze sdílet a může tak pomoci tak ostatním členům mezinárodního společenství⁴. Vlastní transformace je považována za komparativní výhodu oproti jiným státům, které sice také podporují lidská práva a demokracii, ale nemohou se opřít o vlastní zkušenost s nedemokratickým systémem.

V roce 2005 se transformační politika stala důležitou a samostatnou oblastí české zahraniční politiky. Vznikl Program transformační spolupráce, který zaštiťuje podporu demokracie a podporu transformace zemí s nedemokratickým politickým systémem k demokracii⁵. Postupem času se podpora demokracie a lidských práv stala v zahraničí rozeznatelným rysem české zahraniční politiky, který je využíván k posilování příznivého obrazu České republiky v zahraničí a především pomáhá vytvářet reputaci České republiky jako vyspělé, solidární, demokratické země, která si dokáže vzít poučení z vlastní minulosti⁶.

Demokracie je ústředním tématem transformační politiky, nalézt definici demokracie není jednoduché a jednotliví odborníci se příliš neshodují. Larry Diamond rozlišuje úzkou (thin) a obsáhlou (thick) definici demokracie. Úzká definice redukuje demokracii v podstatě na svobodné a spravedlivé volby. Takovým příkladem by mohla být definice Josepha Schumpetera:

¹ Transformační politika je termín, který česká zahraniční politika používá pro politiku podpory lidských práv a demokracie.

² BARTOVIC, Vladimír. *The Czech Republic's Democracy Assistance Policies and Priorities*.

³ Transition Promotion Program. Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic.

⁴ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. 2015.

⁵ BARTOVIC, Vladimír. *The Czech Republic's Democracy Assistance Policies and Priorities*.

⁶ Tamtéž

“Demokratická metoda je takové institucionální uspořádání, které umožňuje činit politická rozhodnutí a v němž jednotlivci získávají rozhodovací moc v konkurenčním zápase o hlasy voličů!”⁷

Obsáhlá definice demokracie vypočítává atributy, které musí mít stát, aby byl demokratický⁸. Larry Diamond zohledňuje následné atributy demokratického státu: svoboda slova a názoru, práva (všech) menšin praktikovat své náboženství a kulturu a práva se rovnocenně podílet na politickém a sociálním životě, právo volit a být volen, právní stát, nezávislé soudnictví, občanská společnost, nezávislá média a civilní kontrola nad armádou a bezpečnostními složkami⁹. Podobně i Robert Dahl (který využívá termínu Polyarchie - reálně existující demokracie) chápe demokracii jako cestu, po které stále jdeme. Ve svém díle vypsál sedm základních institucí, které jsou potřeba pro demokracii: volení úředníci, svobodné a férové volby, všeobecné volební právo, právo ucházet se o veřejný úřad, svoboda projevu, alternativní zdroje informací, svoboda sdružování¹⁰.

Důležité je vysvětlení vzájemného vztahu demokracie a lidských práv. Thomas Carothers poukazuje na to, že ačkoliv někteří vnímají lidská práva a demokracii jako dvě strany jedné mince, pro jiné je politika lidských práv a podpora demokracie úplně rozdílné oblasti, které se automaticky nedoplňují. Ať už se na tuto problematiku díváme jakkoliv, je potřeba si uvědomit, že v některých případech lidskoprávní politika následně vedla k demokratizaci země a na druhou stranu existují případy, kdy demokratizace zase vedla ke zlepšení ochrany lidských práv¹¹. V Koncepci transformační politiky z roku 2010 je kladen důraz na neoddělování problematiky demokracie a lidských práv. Lidská práva jsou pokládána za substanci a demokracie za systém, který ze známých systémů o tuto substanci dbá nejlépe¹². Koncepce dokonce transformační politiku popisuje nově jako nadřazenou nad politiku lidských práv, dříve byla transformační politika brána jako součást širší lidskoprávní politiky. Reálně v praxi funguje transformační politika spíše paralelně, obě dvě politiky mají stejnou váhu¹³.

Lidskoprávní zahraniční politika a transformační politika nebyly v minulosti příliš diskutovanými tématy, po dlouhou dobu panoval v této oblasti na české politické scéně

⁷ SCHUMPETER, Joseph, A. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. s. 287.

⁸ DIAMOND, Larry. *The spirit of democracy. the struggle to build free societies throughout the world*.

⁹ Tamtéž

¹⁰ HLOUŠEK, Vít, Lubomír KOPEČEK a Jakub ŠEDO. *Politické systémy*.

¹¹ CAROTHERS, Thomas. *Critical Mission. Essays on Democracy Promotion*.

¹² Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce transformační politiky*. 2010.

¹³ BÍLKOVÁ, Veronika. *Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice*. 2008.

konsenzus¹⁴. Obecné směřování lidskoprávní politiky se těšilo veřejné podpoře, zřídka se tato oblast stávala předmětem veřejné debaty. Média, odborníci ani široká veřejnost se tomuto tématu nijak výrazněji nevěnovali¹⁵. V roce 2013 se situace změnila a otevřela se debata o pozici lidskoprávní politiky v české zahraniční politice. Prezident Miloš Zeman a tehdejší premiér Jiří Rusnok začali v zahraniční politice prosazovat jiné, především ekonomické zájmy, následovali spíše pragmatickou linii, která se dosud příliš neobjevovala. Do této debaty se zapojila i média, experti a široká veřejnost. Ačkoliv se politická scéna díky této debatě polarizovala, v praxi to nemělo na transformační politiku výrazný vliv¹⁶.

Debata, která proběhla v roce 2013, otevřela prostor pro téma role transformační politiky v zahraniční politice České republiky. S tím souvisí i motivy, které vedou k prosazování transformační politiky České republiky. Důležité je ptát se, kde mají tyto motivy původ a zda se tyto motivy mění. Tato práce by měla odpovědět na tyto otázky: Jaké jsou hlavní motivy pro transformační politiku České republiky? Změnily se nějakým způsobem tyto motivy při tvorbě nové Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce schválené v září roku 2015? Co vedlo k případným změnám motivů pro transformační politiku České republiky? Cílem práce je interpretace motivů pro transformační politiku České republiky, a to ve vztahu k nedávné debatě na české politické scéně. Práce přihlíží ke změnám v koncepcích podpory lidských práv a transformační spolupráce, poslední koncepce byla schválena v září roku 2015 a nahradila koncepci z roku 2010. Je potřeba počítat s tím, že zachycení všech vlivů na motivaci pro transformační politiku je problematické a lze to považovat za jeden z limitů této práce.

¹⁴ BÍLKOVÁ, Veronika: Účel nebo prostředek? Lidská práva v zahraniční politice České republiky.

¹⁵ BÍLKOVÁ, Veronika: Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice. 2009.

¹⁶ BÍLKOVÁ, Veronika: Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice. 2014.

2. Ontologická a epistemologická východiska

Z hlediska ontologického a epistemologického vychází práce ze sociálního konstruktivismu. Realita je považována za sociálně konstruovanou, je utvářena mezi členy dané společnosti. Při zkoumání reality se snažíme porozumět procesům, které formují společenskou realitu¹⁷. Lidské interakce jsou formovány především nehmotnými faktory, mezi nejdůležitější patří intersubjektivně sdílené představy. Tyto sdílené představy utváří zájmy a identity aktérů¹⁸. V konstruktivistickém myšlení hrají sociální identity aktérů významnou roli, jsou vnitřně utvářené a proměnlivé. O národních zájmech rozhodují specifické kolektivní identity států¹⁹, ani identita ani zájmy nemohou být odděleny od světa společenského významu²⁰. Identita je tedy pojímána jako sociální konstrukce, která se může měnit. Na druhou stranu sociální konstrukce mohou být někdy velmi stabilní, a to i po staletí²¹.

¹⁷ BERGER, Peter. L., Thomas LUCKMANN. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge.*

¹⁸ PŠEJA, Pavel, Tomáš BLAŽEK.: *Přehled teorií mezinárodních vztahů.*

¹⁹ Tamtéž

²⁰ SMITH, Steve, Timothy DUNNE a Milja KURKI. *International relations theories: discipline and diversity.*

²¹ WENDT, Alexander: *Social theory of international politics.*

3. Metodologická východiska

Tato práce se zaměřuje na utváření a rozvoj motivů transformační politiky v letech 2003 až 2015. V roce 2002 formulovala vláda své hlavní priority v oblasti zahraniční politiky, na základě Programového prohlášení vlády v roce 2002 byla zpracována Koncepce zahraniční politiky na léta 2003-2006, z které lidskoprávní politika vycházela. V roce 2003 se česká vláda rozhodla podílet na hospodářské obnově a stabilizaci Iráku, kde se postupně Česká republika zapojila i do formování občanské společnosti a podpory právního státu²². Program transformační spolupráce byl oficiálně vytvořen v roce 2005²³. Do práce je zahrnut celý rok 2015, jedním z důvodů je v září 2015 nově schválená Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce, která formuje transformační politiku po několik dalších let²⁴.

Práce bude zpracována z hlediska kvalitativního výzkumu, který nám umožňuje zkoumat daný fenomén do hloubky²⁵. Kvalitativní výzkum se snaží zachytit jedinečnost předmětu v jeho přirozeném prostředí, zaměřuje se na subjektivní (vnitřní) interpretace sociální reality²⁶. V první řadě jde o porozumění zkoumaného fenoménu v historickém a kulturním kontextu, do něhož je zasazen. Nejde primárně o zobecnění, to často není ani možné²⁷. Cílem interpretativního přístupu je rekonstrukce subjektivních či sdílených významů, které jednotlivci a skupiny přisuzují realitě. Interpretace, která je analýzou těchto významů, pak umožňuje pochopit jednání zkoumaných jednotlivců a skupin²⁸. Jedná se o jednopřípadovou studii, případem je transformační politika České republiky. Případová studie je detailní analýzou případu, konkrétně transformační politiky a motivů, které k ní vedou. Záměrem je poskytnout hluboké a komplexní porozumění vybraného případu, je zohledňován celkový kontext fenoménu²⁹.

Práce bude čerpat z koncepčních dokumentů české zahraniční politiky. Především se jedná o koncepcie podpory lidských práv a transformační spolupráce (z roku 2005, 2010

²² BARTOVIC, Vladimír. The Czech Republic's Democracy Assistance Policies and Priorities.

²³ Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic. Transition Promotion Program.

²⁴ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. 2015.

²⁵ DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele.

²⁶ DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*.

²⁷ Tamtéž

²⁸ Tamtéž

²⁹ KOŘAN, Michal. Jednopřípadová studie.

a 2015)³⁰, koncepce české zahraniční politiky (relevantní jsou koncepce z roku 2003, 2011, 2015³¹) a dalších materiálů Ministerstva zahraničních věcí, především Odboru lidských práv a transformační politiky (LPTP). Dalším zdrojem této práce jsou rozhovory s pracovníky Odboru lidských práv a transformační spolupráce a zástupců některých nevládních neziskových organizací. Tyto primární zdroje budou základem a orientačním rámcem analýzy motivů pro transformační politiku České republiky, což sice limituje rozsah analýzy, ale poskytuje dostatečné informace ohledně této problematiky.

³⁰ Koncepce transformační spolupráce z roku 2005 vznikla současně s vytvořením samotného Programu transformační spolupráce. Následovala navazující koncepce z roku 2010, která toto téma aktualizovala. Poslední koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce byla schválena v září roku 2015.

³¹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. 2015.

4. Použité koncepty

4.1. Podpora demokracie

Podpora demokracie je založena na přesvědčení, že demokracie je politický systém, který by měl být příkladný pro ostatní státy³². V širším slova smyslu demokratická pomoc zahrnuje všechny druhy rozvojové pomoci určené ke zlepšení sociálních, ekonomických a dalších podmínek přínosných demokracii³³. Podpora demokracie vychází ze tří základních předpokladů: demokratický pokrok musí být prvořadým cílem, metody demokratické pomoci musí být mírumilovné, výsledné uspořádání nesmí být vytvořeno za účelem zisku³⁴.

Rozeznáváme několik způsobů demokratické pomoci: diplomatické, ekonomické, vojenské aj. Diplomatické nástroje využívají především diplomacii odměny a trestu (tzv. carrot and stick), ekonomické nástroje zahrnují sankce, obchodní benefity aj. Za vojenské nástroje lze považovat intervenci, svržení diktatury. Nejčastějším nástrojem je ovšem podpora demokracie: podpora transformace státu k demokracii, podpora institucionálních a politických procesů jako jsou volby, politické strany, soudnictví, legislativa, média, neziskové organizace aj. Na rozdíl od předchozích nástrojů podpora demokracie nefunguje na základě odměny a trestu, nereaguje na chování daného státu, je stálá³⁵. Podpora demokracie zaujímá pozitivní přístup, zahrnuje prvky podpory, pobídky, odměny. Součástí je poskytování rad a instrukcí, vzdělávacích programů, poskytování materiální podpory za účelem posilování institucionálních kapacit³⁶.

4.2. Transformační politika

Podpora a zajištění demokracie, právního státu a ochrana lidských práv patří mezi základní priority české zahraniční politiky³⁷. Transformační politika je český termín pro politiku podpory lidských práv a demokracie. Transformační politika je forma vnější podpory, jíž cílem je vyvolat v dané zemi transformaci, nebo pomoci zdárnému průběhu

³² CAROTHERS, Thomas. *Aiding democracy abroad: the learning curve*.

³³ BURNELL, Peter. J. *Democracy assistance: international co-operation for democratization*.

³⁴ Tamtéž

³⁵ CAROTHERS, Thomas. *Aiding democracy abroad: the learning curve*.

³⁶ BURNELL, Peter. J. *Democracy assistance: international co-operation for democratization*.

³⁷ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. 2015.

již probíhající transformace³⁸. Česká republika může nabídnout demokratizujícím se společnostem své zkušenosti s transformací země k demokracii, s posilováním občanské participace a hledáním vhodné symbiózy trhu a demokracie. Česká republika zakládá svoji podporu lidských práv a demokracie na principu nedělitelnosti práv občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních³⁹.

Program transformační spolupráce je jeden z hlavních nástrojů politiky v oblasti lidských práv a podpory demokracie (transformační politiky). Program vybírá, řídí a financuje projekty a aktivity na podporu lidských práv a transformace. Účelem projektů je vzdělávání, šíření informací a sdílení české zkušenosti se společenskou transformací. Součástí je také pomoc a podpora ohrožených obránců lidských práv⁴⁰.

Samotná transformace je chápána jako přechod země od jednoho režimu k druhému, kdy dochází k významným společenským, ekonomickým a politickým změnám. Demokratizace je přechod od totalitní formy státu k demokracii⁴¹.

³⁸ BÍLKOVÁ, Veronika, Šárka MATĚJKOVÁ. *Šíření demokracie jako národní zájem? Legitimizace české transformační politiky*.

³⁹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. 2015.

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ BÍLKOVÁ, Veronika, Šárka MATĚJKOVÁ. *Šíření demokracie jako národní zájem? Legitimizace české transformační politiky*.

5. Motivace pro transformační politiku

5.1. Ideové směry v České republice

Transformační a lidskoprávní politiku na české politické scéně ovlivnily tři ideové směry: aktivistický internacionalismus, umírněný internacionalismus a autonomismus. V roce 2013 se objevil a začal hrát výraznější roli čtvrtý směr - pragmatismus.

Aktivističtí internacionalisté se zasazují o aktivní prosazování lidských práv, hlásí se k jejich univerzalitě a odmítají jejich relativizaci. Poukazují na specifickou českou zkušenost, kterou odůvodňují lidskoprávní politiku a podporu demokracie v zahraničí. Zaměřují se na určité státy, vůči kterým jednají neústupně. Porušováním lidských práv v jiných zemích nevěnují přílišnou pozornost (buď je omlouvají, nebo nekomentují). Mezi aktivní internacionalisty lze zařadit částečně stranu KDU-ČSL, Stranu zelených, některé osobnosti jako např. Václav Havel aj.⁴².

Umírnění internacionalisté uznávají důležitost lidských práv, ovšem nenadřazují je nad další zájmy. Prosazují uvážlivost, objevuje se zde kritika nedostatečného účinku politiky a selektivity výběru států (podpora lidských práv a demokracie by měla být bez rozdílu ve všech zemích). Kritizují dvojí standardy, především porušování lidských práv u spojenců aj. Rétoricky se k lidským právům hlásí, ale v diskuzích občas vystupují jako pragmatici. Občas mají sklony lidská práva relativizovat. Zde by se dala zařadit politická strana ČSSD a ODS, politik a bývalý ministr zahraničí Karel Schwarzenberg, který se časem, především po roce 2013, názorově posunul do aktivistického internacionalismu⁴³.

Autonomisté považují lidská práva za záležitost každého státu, České republice tedy nepřísluší zasahovat a vyjadřovat se k jiným státům. Sem se řadí především strana KSČM či bývalý prezident Václav Klaus⁴⁴.

V roce 2013 se objevila na politické scéně ideová linie pragmatismus, a to především kvůli politickým osobnostem Miloše Zemana a Jiřího Rusnoka, kteří se začali zaměřovat na ekonomická témata a na ekonomickou diplomacii, v programovém prohlášení vlády Jiřího Rusnoka jsou lidská práva pouze zmíněna⁴⁵. Po sestavení vlády Bohuslava Sobotky v roce 2014 se objevila debata ohledně dosavadní podoby lidskoprávní a transformační politiky a jejího dopadu na ekonomické vztahy. Kvůli probíhající debatě nastala jistá polarizace

⁴² BÍLKOVÁ, Veronika. Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice. 2008.

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ BÍLKOVÁ, Veronika. Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice. 2009.

⁴⁵ Vláda České republiky. Programové prohlášení vlády ČR. 2013.

politické scény. Pragmatismus má blízko k autonomismu, ale nepovažuje lidská práva za vnitřní záležitost státu, o lidská práva se jednoduše nezajímá a v případném střetu zájmů by měly převážit materiální zájmy a hodnoty⁴⁶.

5.2. Teorie motivů podpory demokracie:

Jonas Wolff a Iris Wurm představují v článku *Towards a theory of external democracy promotion: A proposal for theoretical classification* čtyři návrhy možných teoretických přístupů k vnější podpoře demokracie. Není mnoho prací, které by se zabývaly potenciálními motivy k podpoře demokracie a jejich teoretickému ukotvení. Návrhy vycházejí z teorie demokratického míru, který ovlivňuje téma podpory demokracie ve světě. Teorie vnější podpory demokracie slouží především k pochopení skutečných politik jednotlivých zemí⁴⁷.

Materialistická teorie podpory demokracie čerpá především z racionalistických přístupů. Podpora demokracie je vnímána jen jako jeden z nástrojů zahraniční politiky, který je využíván, pokud je v souladu s reálnými (materiálními) národními zájmy, což mohou být mocenské zájmy či ekonomické přínosy. V případě materialistické teorie je zde používána kalkulace nákladů a výnosů - je vybírán nejúčinnější nástroj, který nejlépe dosáhne plánovaného záměru. Vychází z předpokladu, že konflikt a válka jsou nákladné (jak finančně, tak politicky), proto stát více získá tím, že bude podporovat demokracii a lidská práva, a tím přispěje k stabilitě⁴⁸.

Normativní teorie podpory demokracie je založena na normativním vysvětlení demokratického míru. Podpora demokracie je vnímána jako národní a mezinárodní univerzální norma a hodnota, která reguluje zahraniční politiku. Demokratické státy šíří univerzální hodnoty, což je pokládáno za morálně správnou věc. Demokracie a lidská práva jsou stanoveny jako univerzální norma politického chování, která určuje vhodné prostředky (je tu vliv sociálního institucionalismu). Podstatný předpoklad vycházející z teorie

⁴⁶ BÍLKOVÁ, Veronika. *Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice*. 2013.

⁴⁷ WOLFF, Jonas, Iris WURM. *Towards a theory of external democracy promotion: A proposal for theoretical classification*.

⁴⁸ Tamtéž

demokratického míru je ten, že demokracie má tendenci externalizovat normy, které platí v domácí politice⁴⁹.

Kulturní teorie podpory demokracie pochází z konstruktivismu, který se zaměřuje na samotného aktéra. Aktivní podpora demokracie je součástí identity a politické kultury dané země. Kulturu zahraniční politiky daného státu tvoří identita státu a vnější očekávání dalších aktérů⁵⁰. Ideje ovlivňují zájmy a identitu aktérů - státy normy internacionalizují a aktéři se dle nich chovají a považují je za legitimní⁵¹. Výběr nástrojů podpory demokracie a lidských práv závisí na politické kultuře dané dárcovské země⁵².

Kritická teorie podpory demokracie je založena na neo-gramsciánské logice. Podpora demokracie je součástí hegemonického projektu (uplatňování moci), podpora demokracie je důležitý nástroj, jak uplatňovat moc, ale vyžaduje normativní význam, aby byl účinný⁵³. Mezinárodní normy a ideje představují nástroje, které lze použít pro zvýšení moci státu. Šíření norem a idejí je způsob prosazování moci. Normy se dostávají do mezinárodního prostředí prostřednictvím hegemonu, který si dané normy osvojí⁵⁴.

⁴⁹ WOLFF, Jonas, Iris WURM. Towards a theory of external democracy promotion: A proposal for theoretical classification.

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ DUFEK, Pavel, Hubert SMEKAL. *Lidská práva v mezinárodní politice*.

⁵² WOLFF, Jonas, Iris WURM. Towards a theory of external democracy promotion: A proposal for theoretical classification.

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ DUFEK, Pavel, Hubert SMEKAL. *Lidská práva v mezinárodní politice*.

6. Případ České republiky

6.1. Transformační politika

*“Transformační politika je politikou podpory lidských práv a demokracie, která využívá specifické zkušenosti České republiky s procesem společenské transformace, budováním demokracie, jakož i nenásilným odporem proti totalitnímu režimu, který zahájení demokratizace předcházela. Transformační politika je moderním, systémovým přístupem založeným na prokázané vzájemné souvislosti a podmíněnosti stavu demokracie a lidských práv.”*⁵⁵

6.2. Tematické priority

Priority české podpory lidských práv a demokracie jsou založeny na principu nedělitelnosti lidských práv. Česká republika se zaměřuje především na tato témata:

1. podpora mezinárodních lidskoprávních mechanismů a systematické zohledňování lidských práv (tzv. mainstreaming);
2. podpora občanské společnosti, včetně obránců lidských práv;
3. podpora svobody projevu a přístupu k informacím, včetně svobody médií,
4. podpora rovné a co nejširší politické a veřejné participace;
5. podpora budování institucí právního státu;
6. podpora rovnosti a nediskriminace;
7. podpora lidských práv v tématech spojených se zaměstnaností a životním prostředím⁵⁶.

6.3. Teritoriální priority

Česká republika působí multilaterálně v mezinárodních organizacích, v rámci Evropské unie především ve Společné zahraniční a bezpečnostní politice. Zvláštní pozornost věnuje Česká republika zemím, ke kterým Rada OSN pro lidská práva přijímá specifické rezoluce, či jmenuje zvláštního zpravodaje. V bilaterálních vztazích jsou priority definovány v jednotlivých strategiích vztahů ČR k regionům světa. Praktickou podporu poskytuje Česká republika prostřednictvím Programu transformační spolupráce⁵⁷. Česká republika prosazuje

⁵⁵ Program transformační spolupráce. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. 2015.

⁵⁶ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. 2015.

⁵⁷ Tamtéž

transformační politiku v zemích, kde může využít svých zkušeností s transformací, vybírá země, které jsou jí kulturně, geograficky, historicky nebo jinak blízké⁵⁸.

Prioritní země lze tematicky rozdělit do dvou skupin. První skupina zahrnuje rozvojové státy či státy v procesu transformace. Jde především o země bývalého Sovětského svazu (Moldavsko, Ukrajina, Gruzie) a země západního Balkánu (Srbsko, Bosna a Hercegovina, Kosovo). Zbývající tři země jsou nedemokratickými režimy, kde jsou porušována lidská práva: Bělorusko, Barma a Kuba. Program transformační spolupráce reaguje i na současnou situaci, proto vyhlašuje i mimořádné projekty; například po roce 2011 v reakci na Arabské jaro byly financovány projekty v severní Africe (Egypt, Libye, Tunis⁵⁹)⁶⁰.

6.4. Program transformační spolupráce

Díky Programu transformační spolupráce Česká republika propojuje politickou a programovou rovinu lidskoprávních aktivit. Program transformační spolupráce je jedním z hlavních nástrojů politiky v oblasti lidských práv a podpory demokracie. Úkolem programu je vybírat, řídit a financovat projekty a aktivity na podporu lidských práv a transformace. Cílem projektů je sdílení české zkušenosti se společenskou transformací, vzdělávání, šíření informací, podpora ohroženým obráncům lidských práv a zástupcům občanské společnosti. Aktivity probíhají ve spolupráci s občanskou společností, nevládními organizacemi, místní veřejnou správou, médii a vzdělávacími organizacemi⁶¹.

Hlavními aktéry transformační politiky jsou především orgány státní správy v čele s Ministerstvem zahraničních věcí, jeho Obor pro lidská práva a transformační politiku je de facto výkonnou složkou transformační politiky. Odbor spolupracuje s nevládním sektorem, který se skrz projekty stává také výkonnou složkou. Nevládní neziskové organizace vytvořily v roce 2008 platformu DEMAS (Asociace pro podporu demokracie a lidských práv), která má zefektivnit spolupráci mezi nevládními neziskovými organizacemi a Ministerstvem zahraničních věcí a obhajovat roli lidských práv a demokracie v české a evropské zahraniční politice⁶². Neziskové organizace vykonávají projekty v rámci Programu transformační

⁵⁸ Prioritní země, naši partneři a projekty transformační spolupráce. *Ministerstvo zahraničních věcí*. 2010.

⁵⁹ Více informací lze nalézt na <http://www.civicpole.net/en/>

⁶⁰ Prioritní země, naši partneři a projekty transformační spolupráce. *Ministerstvo zahraničních věcí*. 2010.

⁶¹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. 2015.

⁶² Kdo jsme. *DEMÁS*.

spolupráce a nepřímo se podílejí na ovlivňování samotné transformační politiky. Zahraniční politiku, a tedy i roli transformační politiky, ovlivňuje také prezident a parlament, oproti vládě a ministerstvu zahraničních věcí mají menší vliv. Transformační a lidskoprávní politika je a byla ovlivněna osobnostmi veřejného života (například v minulosti Václav Havel) a částečně nevládním sektorem (DEMAS, Člověk v tísni aj)⁶³.

Objevuje se kritika, že lidskoprávní zahraniční politiku formuje a ovlivňuje relativně úzký okruh aktérů (vysoká míra centralizace), téměř všechny lidskoprávní aktivity zajišťuje vláda, Ministerstvo zahraničních věcí a Odbor pro lidská práva a transformační politiku⁶⁴. Další státní orgány, např. ministr vlády ČR pro lidská práva a národnostní menšiny a Rada vlády pro lidská práva, pracují ve vnitrostátní rovině, proto vystupují v lidskoprávní zahraniční politice pouze minimálně⁶⁵. V České republice neexistuje na vládě nezávislá vnitrostátní lidskoprávní organizace⁶⁶. Navíc jen zřídka se tato oblast stává předmětem debaty a kritiky. Odborníci, média a širší veřejnost se o toto téma více zajímala v průběhu debaty ohledně rolí lidských práv a demokracie v zahraniční politice ve vztahu vůči hospodářským zájmům, tato debata začala v roce 2013⁶⁷.

⁶³ BÍLKOVÁ, Veronika. Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice. 2008.

⁶⁴ Odbor lidských práv a transformační politiky (LPTP), vznikl ke dni 1.8.2007 sloučením Odboru lidských práv a Odboru transformační spolupráce.

⁶⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. Účel nebo prostředek? Lidská práva v zahraniční politice České republiky.

⁶⁶ BÍLKOVÁ Veronika. Zahraniční politika České republiky a ochrana lidských práv. 2014.

⁶⁷ BÍLKOVÁ, Veronika. Účel nebo prostředek? Lidská práva v zahraniční politice České republiky.

7. Hlavní motivy transformační politiky a jejich vývoj:

7.1. Lidskoprávní politika před vytvořením Programu transformační spolupráce

Existuje několik důvodů pro začlenění nové agendy do politiky. Těmito důvody jsou nejčastěji poptávka společnosti, vůle politické reprezentace a dostupné zdroje⁶⁸. Česká republika je malá země s omezenými prostředky a malou geopolitickou vahou, východní Evropa a Balkán je přirozená oblast zájmu České republiky. Politika lidských práv a demokracie se stala součástí zahraniční politiky díky vlivu některých skupin. Byla částečně motivována transatlantickou spoluprací, snahou o těsnější vztahy s USA. Z politických osobností sem lze zařadit Alexandra Vondru a tzv. aktivní internacionalisty. Dále zde působila KDU, tzv. křesťanský proud, který je motivován pomocí ve světě a antikomunismem,⁶⁹ Cyril Svoboda byl ministrem zahraničí v letech 2002-2006, kdy Program transformační spolupráce vznikl⁷⁰. Podpora lidských práv a demokratických hodnot se stala součástí české zahraniční politiky i díky Václavu Havlovi a disentu. Hodnotová politika byla motivována vlastní zkušeností země s totalitním režimem a prožitkem disidentů s nedemokratickým režimem a občanským útlakem, s tím souvisí zaměření se na ochranu občanských, politických práv a demokratických hodnot. Výraznými tématy byl proces demokratické transformace, boj proti nedemokratickým režimům a pomoc nespravedlivě stíhaným. Z důvodu akcentování především občanských a politických práv a demokratických hodnot byla rozvojová témata a práva menšin spíše v pozadí⁷¹. Do zahraniční politiky se dostala politika, která je založena na univerzálně vnímaných hodnotách a normách. Česká republika není jedinou zemí této oblasti, která lidskoprávní politiku zahrnuje do své zahraniční politiky, rozhodně je dlouhodobě nejvýraznější⁷².

Dědictví a ideje vycházející z disentu se promítají i do způsobu obhajování a legitimizování politiky lidských práv a demokracie. Je odůvodňována československou minulostí. Jedním z argumentů jsou ideje solidarity a porozumění (reflektuje vděčnost za projevy podpory disidentů ze zahraničí a za pomoc, které se zemi dostalo během

⁶⁸ ZEMANOVÁ, Štěpánka, Radka DRULÁKOVÁ. *Český zahraničněpolitický aktivismus: možnosti a meze*.

⁶⁹ BÍLKOVÁ, Veronika. *Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice*. 2009.

⁷⁰ Rozhovor s Igorem Blaževičem

⁷¹ WAISOVÁ, Šárka. *Tiha volby: česká zahraniční politika mezi principy a zájmy*.

⁷² LLOYD, Lindsay. *European approaches to democracy promotion*.

transformace). Tento argument má silný emoční a ideový náboj a oslovuje i širší společnost⁷³. Další argument je praktická zkušenost České republiky s vlastní transformací, Česká republika se může stavět do role učitele, který předává své znalosti jiným⁷⁴. Při formování zahraniční politiky se v 90. letech z osobností disentu významně podílel prezident Václav Havel, jehož podpora lidských práv byla ve světě známá. Václav Havel vnesl do politiky jak obecnou otázku lidských práv, tak i konkrétní témata: zejména omluvu za odsun sudetských Němců, odpor proti režimu na Kubě, porušování lidských práv v Tibetu, v Barmě a Bělorusku⁷⁵. Snaha splatit dluh vůči ostatním, pocit vděčnosti a snaha vytěžit něco užitečného ze svých vlastních zkušeností je normativní motiv prosazování lidských práv a demokracie, podstatnou roli hraje idea solidarity, porozumění a pomoci ostatním.

Politika podpory demokracie České republiky se v polovině 90. let objevila nejprve jako součást rozvojové pomoci. Lidská práva a demokracie byly na české politické scéně především hodnotovým základem, ale politické strany jim nevěnovaly mnoho prostoru⁷⁶. Transformační politika a celý tento současný koncept vznikl zapojením České republiky do hospodářské obnovy a stabilizace Iráku v roce 2003⁷⁷. Vláda a ministerstvo zahraničních věcí se kromě materiální podpory začaly zajímat i o jiné možnosti, jak mohou přispět k transformaci irácké společnosti a podpořit vládu práva. Objevila se možnost si vymezit, jaké zkušenosti můžeme sdílet s ostatními, zda máme nějakou komparativní výhodu a máme dalším zemím co nabídnout⁷⁸. V ČR byly příznivé podmínky pro transformační politiku. Díky zapojení do rekonstrukce Iráku a kvůli politickým osobnostem, které byly zrovna v té době v politických funkcích, se vytvořil prostor pro formulaci celého programu transformační politiky.⁷⁹ V Programovém prohlášení vlády z roku 2004 je počítáno s účastí České republiky na obnově míru a nastolení demokracie a prosperity v Iráku a v Afghánistánu⁸⁰. V dubnu 2005 byla přijata Koncepce transformační spolupráce, která určila prioritní oblasti a témata⁸¹.

Politika lidských práv a demokracie se opírala o Koncepci zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006, zahraniční politika vychází z dědictví a hodnot evropské

⁷³ BÍLKOVÁ, Veronika. *Zahraniční politika České republiky a ochrana lidských práv*. 2014.

⁷⁴ WAISOVÁ, Šárka. *Tiha volby: česká zahraniční politika mezi principy a zájmy*.

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ ZEMANOVÁ, Štěpánka, Radka DRULÁKOVÁ. *Český zahraničněpolitický aktivismus: možnosti a meze*.

⁷⁷ BARTOVIC, Vladimír. *The Czech Republic's Democracy Assistance Policies and Priorities*.

⁷⁸ Rozhovor s Janem Látalem

⁷⁹ Rozhovor s Helenou Štohanzlovou

⁸⁰ Vláda České republiky. *Programové prohlášení Vlády*. 2004.

⁸¹ BARTOVIC, Vladimír. *The Czech Republic's Democracy Assistance Policies and Priorities*.

civilizace, hlásí se k nezczitelnosti přirozených lidských práv, obecnému mezinárodnímu právu a demokratickému právnímu státu. Demokracie není chápána jen jako vnitropolitická záležitost jednotlivých států, ale také jako nejlepší základ pro úspěšné rozvíjení vztahů. Politika lidských práv a demokracie působila společně s problematikou dlouhodobě udržitelného rozvoje, podstatnou roli hraje multilaterální přístup v rámci mezinárodních organizací (OSN, Rada Evropy, EU aj.)⁸². Dokument se obecně hlásí k podpoře lidských práv a demokracie, ještě nejsou specifikovány konkrétní cíle a prostředky⁸³.

Na začátku 90. let měla zahraniční politika jasný cíl: vstup do EU a NATO, součástí politiky “návratu do Evropy” byl příklon k univerzálním a západním standardům ochrany lidských práv a demokracie⁸⁴. Důvod k prosazování lidskoprávní politiky je nejen kvůli vyrovnání se s vlastní minulostí, ale i kvůli snaze patřit do Evropy⁸⁵. Většina dokumentů se hlásí k hodnotám evropské civilizace. Vlastní identitu vnímáme jako ukotvenou v Evropě, lidská práva a demokracie jsou evropské hodnoty. Politika lidských práv a demokracie je politikou, která naši zemi k Evropě přibližuje, i to může být jednou z motivací. Snaha o členství v EU částečně usnadnila naši vlastní transformaci. Po naplnění těchto cílů se logicky hledala další nosná témata české zahraniční politiky, snaha o specializaci, hledání komparativních výhod a dějinných zkušeností⁸⁶. V zahraničí fungovala značka prezidenta Václava Havla, existovala skupina lidí, která měla v této oblasti zkušenosti, možné bezpečnostní hrozby přichází spíše z autoritativních než z chudých zemí.⁸⁷

7.2. Koncepce transformační spolupráce 2005

Koncepce transformační spolupráce z roku 2005 je základním vymezením transformační politiky, včetně jejich úkolů. Transformační politika se stává osobitou a samostatnou součástí vládní politiky, zároveň doplňuje systém zahraniční pomoci⁸⁸ České

⁸² Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003-2006*.

⁸³ BÍLKOVÁ, Veronika. Účel nebo prostředek? Lidská práva v zahraniční politice České republiky.

⁸⁴ ZEMANOVÁ, Štěpánka, Radka DRULÁKOVÁ. *Český zahraničněpolitický aktivismus: možnosti a meze*. 2015.

⁸⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. *Zahraněční politika České republiky a ochrana lidských práv*. 2014.

⁸⁶ ZEMANOVÁ, Štěpánka, Radka DRULÁKOVÁ. *Český zahraničněpolitický aktivismus: možnosti a meze*. 2015.

⁸⁷ Rozhovor s Igorem Blaževičem

⁸⁸ Systém zahraniční pomoci obsahuje transformační spolupráci, rozvojovou pomoc a humanitární pomoc.

republiky⁸⁹. Důležité hledisko transformační spolupráce je kooperace s občanskou společností a nevládními organizacemi prioritních zemí, ale v některých případech je spolupráce se státními orgány v dané zemi záměrně vyloučena⁹⁰. Příkladem mohou být vlády Kuby a Běloruska, které nemají o transformační politiku zájem, ale ve společnosti existuje autentická poptávka. Transformační politika cílí na země procházející transformací či na země, kde je potenciál budoucích změn⁹¹.

Transformační spolupráce je odůvodňována českou zkušeností s nenásilným odporem proti totalitnímu systému a následným procesem společenské transformace v 80. a 90. letech, tento motiv můžeme nalézt ve všech následných koncepcích, je konzistentní⁹². Tato česká zkušenost je důvod, proč existuje speciální program věnovaný právě transformaci, proč je politika podpory lidských práv a transformační politika jistou značkou české zahraniční politiky. Podpora lidských práv a demokracie je popisována jako součást naší politické kultury jako historicky ukotvená identita. Vlastní zkušenost není pouze specifikem České republiky, spíše je regionální záležitostí. Jsme schopni zemím z východní Evropy a Balkánu lépe zprostředkovat proces transformace než jiné státy jako třeba Francie a Nizozemsko⁹³.

Ve výběru prioritních zemí jsou promítnuty vlastní zájmy České republiky, kulturní a geografické vazby. Výběr zemí je odůvodněn jak dobrou znalostí politického zřízení daných zemí, tak historickým dluhem vůči obyvatelům totalitních států⁹⁴. S Kubou existovaly vazby v době komunismu, co se týče Barmy, roli hrály obchodní vztahy v 70. a 80. letech a především vazba mezi Aun Schan Su Ťij a Václavem Havlem. Zájem o Barmu je specificky česká věc, na tak vzdálenou zemi se vytvořila poměrně výrazná komunita českých organizací (Člověk v tísni, Burma Center Prague aj.)⁹⁵. Komunistický typ autoritativních režimů je České republice bližší než režimy existující třeba v arabských zemích⁹⁶. Výběrem zemí se Česká republika snaží i o specializaci v rámci EU a OSN⁹⁷.

Česká republika se považuje za součást mezinárodního společenství demokratických zemí a společných univerzálních hodnot, svoji roli hraje i pocit odpovědnosti za problémy

⁸⁹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce transformační spolupráce*. 2005.

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ Rozhovor s Janem Látalem a Helenou Štohanzlovou

⁹² Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce transformační spolupráce*. 2005.

⁹³ Rozhovor s Janem Látalem

⁹⁴ BÍLKOVÁ, Veronika. Účel nebo prostředek? Lidská práva v zahraniční politice České republiky.

⁹⁵ Rozhovor s Janem Látalem

⁹⁶ Rozhovor s Igorem Blaževičem

⁹⁷ BÍLKOVÁ, Veronika. Účel nebo prostředek? Lidská práva v zahraniční politice České republiky.

v mezinárodním společenství. Transformační spolupráce by měla být pozitivní aktivitou vykonávanou prostřednictvím vzdělávání, šíření informací a zkušeností. Měla by především podporovat změny vedoucí k demokracii a k respektu k lidským právům, ne ke konfliktu a destabilizaci⁹⁸.

Další velkou motivací, která je později ještě více akcentována, je materialistická motivace. Transformační politika je nástrojem k dosažení jiných, reálných cílů. Podpora demokracie a obhajoba lidských práv není jen hodnota sama o sobě, ale je to zároveň praktický, racionální a strategický krok, který má pomoci k předvídatelnosti a stabilitě okolních zemí, aby nebyly zdrojem konfliktů, migračních tlaků, kriminality a organizovaného zločinu⁹⁹. Transformační politika je v souladu s materiálními národními zájmy (jako bezpečnost a ekonomický přínos). Je racionálním zájmem České republiky, aby východ a jihovýchod Evropy pokračoval v demokratizaci a v budoucnosti měl možnost se stát členem EU. Česká republika se snaží předejít zastavení transformačního procesu a vytvoření nové železné opony mezi Západem a Východem, což by přivedlo Českou republiku na politický okraj unie¹⁰⁰. Stabilita a čitelnost je mimo jiné podstatná pro export české produkce, protože je pro české firmy výhodnější předvídatelný a standardně fungující trh, kde funguje vláda práva. Transformační politika je i investicí do budoucna, vytváří se těsné vazby a kontakty, příkladem může být Barma a Moldavsko, kde Česká republika podporovala opozici, která se následně stala vládní stranou¹⁰¹. Vedlejšími efekty transformační spolupráce jsou pevnější vztahy se zeměmi, a tedy i v dlouhodobém horizontu možné ekonomické zisky¹⁰².

Transformační spolupráce je vnímána jako politika, která přispívá k dobré pověsti České republiky v zahraničí jako vyspělé, zodpovědné a solidární demokratické země. V koncepci transformační spolupráce je napsáno, že lidskoprávní politika by měla pomáhat posilovat identitu země a upevňovat společenský konsenzus o hlavních zásadách české zahraniční politiky¹⁰³. Zároveň ale v této době neexistuje hlubší veřejná debata či kritika. Politice podpory lidských práv a demokracie bylo v médiích, v široké veřejnosti a v akademické sféře věnováno málo prostoru. Důvodem je zastínění jinými politickými tématy a také fakt, že se obecné směřování politiky lidských práv a demokracie dlouhodobě

⁹⁸ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce transformační spolupráce*. 2005.

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ KOŘAN, Michal. *Česká zahraniční politika*.

¹⁰¹ Rozhovor s Janem Látalem

¹⁰² Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce transformační spolupráce*. 2005.

¹⁰³ Tamtéž

těšilo všeobecné podpoře¹⁰⁴. Například průzkum veřejného mínění z roku 2008 ukazuje, že 64% obyvatel se staví pozitivně k české aktivitě na projektech na ochranu lidských práv v zahraničí¹⁰⁵. Existuje také pohled, že všeobecný konsenzus neexistoval, o lidskoprávní politiku se zajímaly především elity, byla to intelektuální disidentská záležitost a veřejnost toto téma příliš nezajímalo¹⁰⁶. Po roce 2006 již není vliv disentu tak silný, v této době se začíná objevovat debata o vztahu lidskoprávní politiky a exportní politiky¹⁰⁷.

Prosazování lidských práv ve světě je v České republice považováno za spíše politické povahy, než právní či etické. Příkladem může být propojení lidskoprávní agendy s agendou transformační a vznik odboru lidských práv a transformační politiky MZV (LPTP) v roce 2007, odbor byl ze sekce právní přearán do sekce politické¹⁰⁸. Vznik Oboru lidských práv a transformační politiky (LPTP) umožnil propojení multilaterálních lidskoprávních témat s konkrétními projekty na podporu lidských práv a demokracie.¹⁰⁹ Zapojení českých nevládních organizací postupně roste, o téma transformační politiky se začal zajímat větší počet českých nevládních organizací. Vytvoření platformy nevládních organizací DEMAS (Asociace pro podporu demokracie a lidských práv) v roce 2008 je dalším krokem k profesionalizaci a lepší koordinaci jejich aktivit¹¹⁰.

7.3. Předsednictví v Radě EU 2009

V roce 2009 předsedala Česká republika v Radě EU. Jedním z cílů českého předsednictví bylo posílit důraz na lidská práva a demokracii na celoevropské úrovni¹¹¹. Vláda a ministerstvo zahraničních věcí se na předsednictví v Radě EU dlouho připravovaly. V oblasti politiky lidských práv a demokracie vznikly dokumenty, které měly vytyčit základní cíle české lidskoprávní politiky v předsednictví Rady EU: v roce 2007 byl vydán Manuál pro MZV ČR: Lidská práva. Zde jsou zmíněna jako civilizační hodnota transatlantické oblasti politicko-bezpečnostní povahy (spolupráce s USA a Kubou). V roce 2008 vznikl dokument

¹⁰⁴ BÍLKOVÁ, Veronika. Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice. 2008.

¹⁰⁵ Realizovala společnost Factum Invenio a nevládní organizace Amnesty International, Člověk v tísni, Liga lidských práv a Multikulturní centrum Praha ve spolupráci s Informačním centrem OSN, více: <http://www.factum.cz/aktuality/aktualita/nazory-verejnosti-na-dodrzovani-lidskych-prav>.

¹⁰⁶ Rozhovor s Janem Látalem

¹⁰⁷ WAISOVÁ, Šárka. *Tíha volby: česká zahraniční politika mezi principy a zájmy*.

¹⁰⁸ BÍLKOVÁ, Veronika. Účel nebo prostředek? Lidská práva v zahraniční politice České republiky.

¹⁰⁹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce transformační politiky a popis Programu transformační spolupráce (TRANS)*. 2005.

¹¹⁰ BARTOVIČ, Vladimír. The Czech Republic's Democracy Assistance Policies and Priorities.

¹¹¹ Tamtéž

Sektorové priority českého předsednictví EU 2009. Podkapitola Lidská práva a transformační politika a rozvojová spolupráce určuje základní cíle: zvýšení konzistence a čitelnosti EU, posílení vzájemné provázanosti již existujících mechanismů a nástrojů EU, podpora obránců lidských práv, posílení transformační politiky, zlepšení spolupráce institucí EU s nevládními organizacemi aj. Česká republika využívala především témat, ve kterých má zkušenosti a komparativní výhodu oproti jiným zemím¹¹². V tomto případě jsou lidská práva a demokracie ideje, které lze použít jako nástroj pro zvýšení vlastního vlivu, jak navrhuje kritická teorie podpory demokracie.

Česká republika přinesla několik svých iniciativ. Společně se Švédskem otevřela debatu na téma budování demokracie ve vnějších vztazích EU. Rada EU přijala dokument Podpora demokracie v rámci vnějších vztahů EU a související Akční program EU, v němž je nastíněna nová strategie podpory demokracie EU, má zohledňovat zvláštnosti jednotlivých zemí, prosazovat větší soudržnost a zapojení všech zúčastněných stran¹¹³. V Praze během předsednictví proběhla konference na téma Budování konsenzu o unijní politice podpory demokracie, výsledkem bylo vytvoření dokumentu Konsenzus o demokracii, který shrnuje cíle a priority transformační politiky EU¹¹⁴. Dále Česká republika ve spolupráci s nevládními organizacemi usilovala o reformu Evropského nástroje pro demokracii a lidská práva (EIDHR)¹¹⁵, zasazovala se o větší pružnost a srozumitelnost. Jedním z nejdůležitějších návrhů ČR bylo zahrnutí demokratických sil dané země do všech fází přípravy, realizace a vyhodnocení EIDHR. Česká republika také podpořila iniciativu the European Endowment for Democracy a doufá, že tento nástroj umožní více flexibilní přístup a okamžitou reakci v případě potřeby¹¹⁶.

Ačkoliv bylo české předsednictví v Radě EU možností si vyzkoušet, jak fungují unijní mechanismy, předsednictví v oblasti lidských práv výrazně nevybočovalo¹¹⁷. Česká republika měla tu možnost využít politiky lidských práv a demokracie jako nástroj k uplatňování většího vlivu. V rámci EU mohla Česká republika přijít s některými vlastními iniciativami a navázat těsnější spolupráci s jinými zeměmi (např. Švédsko). Česká republika sleduje tvrdší severní linii podobně jako Švédsko, Dánsko, Irsko. Přesto se nepodařilo plně využít veškerý

¹¹² BÍLKOVÁ, Veronika. Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice. 2009.

¹¹³ Podpora demokracie a sledování voleb. Evropský parlament.

¹¹⁴ BÍLKOVÁ, Veronika. Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice. 2009.

¹¹⁵ Více informací lze nalézt na <http://www.eidhr.eu/>

¹¹⁶ BARTOVIC, Vladimír. The Czech Republic's Democracy Promotion Policies and Priorities.

¹¹⁷ HOLZER, Jan, Pavel MOLEK. *Demokratizace a lidská práva: středoevropské pohledy*.

potenciál, důvodem byl negativní postoj politických elit (vlády Mirka Topolánka, prezidenta Václava Klause) vůči Evropské unii a následný pád vlády, České republice se v některých tématech nedařilo sjednotit stanoviska členů EU (při Světové revizní konferenci proti rasismu OSN v Ženevě)¹¹⁸. Ale Česká republika se v rámci Evropské unie obecně neumí prosadit, politickým elitám chybí sebevědomí a schopnosti ovlivňovat politiku EU¹¹⁹.

7.4. Koncepce transformační politiky 2010

Vláda Petra Nečase pokládala lidská práva za jedno z profilových témat ČR¹²⁰. Koncepce z roku 2010 navazuje na koncepci z roku 2005, nově přistupuje k lidským právům a podpoře demokracie jako k jednomu celku, pojímá je komplexně a propojeně. Je přímo napsáno, že mimo demokratické uspořádání nelze důsledně uplatňovat lidská práva a svobody¹²¹.

Demokracie není považována jen jako hodnota sama o sobě, ale je i nástrojem k naplnění jiných cílů, což odpovídá materialistické teorii. V koncepci jsou jasněji rozvedeny cíle, ke kterým má transformační politika přispívat: především pomáhá zvyšovat kvalitu života, udržitelný rozvoj a další cíle rozvojové politiky, napomáhá prevenci a řešení konfliktů, boji proti beztrestnosti, organizovanému zločinu, terorismu a korupci¹²².

Do Koncepce z roku 2010 se promítly některé změny. Objevuje se větší důraz na prosazování transformační politiky a podpory lidských práv na evropské a multilaterální úrovni. Důvodem je zkušenost českého předsednictví v Radě EU v roce 2009, kde lidská práva a demokracie byly jedním z témat, podpora demokracie a lidských práv je součástí Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. S transformační politikou souvisí politika Východního partnerství, která je zaměřena na region východní Evropy a zahrnuje mimo jiné i témata transformační politiky¹²³. Na mezinárodní a multilaterální úrovni je Česká republika aktivní, je tu snaha vnést do mezinárodní politiky témata, kterým se ČR dlouhodobě věnuje. Příkladem mezinárodní aktivity bylo zvolení České republiky do Rady OSN pro lidská práva

¹¹⁸ ZEMANOVÁ Štěpánka, Radka DRULÁKOVÁ. *Český zahraničněpolitický aktivismus: možnosti a meze*.

¹¹⁹ Rozhovor s Igorem Blaževičem

¹²⁰ Vláda České republiky. Programové prohlášení Vlády. 2010.

¹²¹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce transformační politiky*. 2010.

¹²² Tamtéž

¹²³ Koncepce transformační politiky a popis Programu transformační spolupráce (TRANS). Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2005.

na roky 2011-2014,¹²⁴ Česká republika je také aktivní, co se týče vysílání českých volebních pozorovatelů v rámci Evropské unie¹²⁵.

Celou koncepcí prostupuje důraz na výhodnost, transformační politika se postupně stala vybudovanou značkou české zahraniční politiky, přispívá k její dobré pověsti¹²⁶. Transformační politika umožňuje České republice ovlivňovat ostatní. Pro některé partnerské země jsou lidská práva významným tématem, pro Spojené státy americké jsme zajímaví právě kvůli podpoře lidských práv a demokracie, v rámci Evropy spolupracujeme se Švédskem a obecně se Skandinávií. Je zájem o naši expertizu v oblasti podpory lidských práv a demokracie, specificky i kvůli teritoriálnímu zaměření na východní Evropu a na Balkán¹²⁷. Transformační politika přispívá k utváření české identity jako tradičního obránce demokratických hodnot, jež si v minulosti musela vybojovat¹²⁸. Právě kultura zahraniční politiky je tvořena jak vlastním vnímáním sebe sama (identitou), tak očekáváním jiných států (již zavedená značka).

Lidskoprávní politika pohodlně spojuje jak kalkulace, tak hodnoty a principy. Politika má jistou kontinuitu, ale zbavila se idealistické fáze a normalizovala se. Působí instrumentálně, ale zůstává stále silná hodnotová rétorika¹²⁹. Transformační politiku v té době podporují především některé osobnosti, veřejně prospěšné organizace a Odbor lidských práv a transformační politiky. Ve veřejném prostoru se téma šíření demokracie objevuje jen výjimečně. Jsou tu ale výrazné a poměrně časté projevy konkrétních aktérů. Politická reprezentace je k tématu transformační politiky spíše vlažná, podpora lidských práv a demokracie nebývá zahrnována v programových dokumentech politických stran, nelze tedy mluvit o širší podpoře. Existuje konsenzus o obecném směřování transformační politiky, ale konkrétní kroky politiky by se už mohly stát předmětem sporů, především kvůli výběru cílových zemí (jde především o země, kde transformace ještě neprobíhá)¹³⁰. Česká republika a země Vísegrádské čtyřky považují mezinárodní uskupení spíše jako místo k prosazování svých zájmů, obvyklé je zaměření se na určitá témata či region, kde je možné si vydobýt

¹²⁴ ČR v Radě OSN pro lidská práva. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2011.

¹²⁵ Rozhovor s Janem Látalem

¹²⁶ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce transformační politiky*. 2010.

¹²⁷ Rozhovor s Janem Látalem

¹²⁸ BÍLKOVÁ, Veronika, Šárka MATĚJKOVÁ. Šíření demokracie jako národní zájem? Legitimizace české transformační politiky.

¹²⁹ HOLZER, Jan, Pavel MOLEK. *Demokratizace a lidská práva: středoevropské pohledy*.

¹³⁰ BÍLKOVÁ, Veronika, Šárka MATĚJKOVÁ. Šíření demokracie jako národní zájem? Legitimizace české transformační politiky.

postavení (co se týče expertizy). Otevřenost k lidským právům má své omezení, problematické jsou sociální práva a smlouvy, které mohou potenciálně ohrozit suverenitu státu, což lze přičítat politickému vlivu Václava Klause, liberálně konzervativní ODS a ideovému směru autonomismu¹³¹.

7.5. Koncepce české zahraniční politiky 2011

Lidská práva a transformační politika jsou v Programovém prohlášení vlády Petra Nečase pokládány za jedno z profilových témat České republiky¹³². V roce 2011 vznikla nová Koncepce zahraniční politiky České republiky, stejně jako v předchozí koncepci je podpora lidských práv a demokracie ve světě zahrnuta mezi hlavní priority zahraniční politiky, dalšími prioritami je bezpečnost, posilování pozitivního obrazu ČR v zahraničí, prosazování hospodářských a obchodních zájmů, energetická bezpečnost aj.¹³³. Lidská důstojnost a zodpovědnost vůči lidským právům jsou brány dokonce za nedotknutelné hodnoty¹³⁴. Podobně je podpora demokracie, základních svobod a principů právního státu pokládána za strategický zájem i v Bezpečnostní strategii 2011¹³⁵. Evropská a multilaterální úroveň je i nadále zdůrazňována.

Koncepce české zahraniční politiky 2011 staví do centra zájmu transformační politiku, pod kterou je agenda lidských práv nově podřazena¹³⁶. Strategickým cílem transformační politiky je co nejvíce demokratických, stabilních a odpovědných států. Česká republika má jako aktivní a odpovědný člen mezinárodního společenství závazek pomoci zemím, které o svobodu, lidská práva a demokracii usilují a o českou pomoc stojí. Transformační politika také napomáhá k zvyšování kvality života a k udržitelnému rozvoji. Podpora demokracie je dlouhodobý jev, proto musí být systematická a pružně reagující na specifické potřeby¹³⁷.

¹³¹ HOLZER, Jan, Pavel MOLEK. *Demokratizace a lidská práva: středoevropské pohledy*.

¹³² Vláda České republiky. *Programové prohlášení Vlády*. 2010

¹³³ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. 2011.

¹³⁴ HOLZER, Jan, Pavel MOLEK. *Demokratizace a lidská práva: středoevropské pohledy*.

¹³⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. *Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice*. 2013.

¹³⁶ Tamtéž

¹³⁷ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. 2011.

7.6. Debata o roli lidských práv v české zahraniční politice

Politiku podpory lidských práv a demokracie nebylo nějakou dobu obtížné obhajovat, a to nejen v rámci České republiky, ale i ve světě. Ale v posledních letech se ukázalo, že některé demokratizační snahy nedosáhly pozitivních výsledků a vedly k nestabilitě. Původně unipolární svět se proměnil v multipolární, zvýšila se aktivita autoritativních režimů, i kvůli ekonomické krizi se dostala do popředí ekonomická témata. Všechny tyto změny mají vliv na politickou scénu České republiky¹³⁸. V české zahraniční politice se objevila názorová a zájmová polemika ohledně dosavadního směřování. Především byla zpochybněna politika lidských práv a demokracie. Petr Drulák a nová levice vnímá politiku lidských práv a demokracie jako proamerickou, americký nástroj pro poškozování postavení rozdílných režimů ve světě. V České republice existují ekonomické zájmy v zemích, kde jsou porušována lidská práva a principy demokracie, jako je Rusko, Čína, Ázerbájdžán. Již nějakou dobu je snaha prosazovat v zahraniční politice ekonomické zájmy, existuje názor, že politika lidských práv a demokracie škodí exportu a ekonomickým zájmům. Všechny tyto vlivy se promítly do debaty o roli lidských práv a demokracie v české zahraniční politice¹³⁹.

Česká republika již řadu let aktivně provádí zahraniční politiku lidských práv, přesto až do roku 2013 neproběhla výraznější polemika. Občas se objevily námitky, zda podpora lidských práv a demokracie nepoškozují ekonomické zájmy. V roce 2012 kritizoval Petr Nečas politickou podporu Pussy Riot a návštěvu dalajlámy z důvodu možných dopadů na export¹⁴⁰. Po zvolení prezidenta Miloše Zemana v roce 2013 a působením prozatímní vlády Jiřího Rusnoka se v politice nově objevil ideový proud pragmatismus, který dává přednost materiálním zájmům, v tomto případě hospodářským tématům a ekonomické diplomacii. Téma podpory lidských práv a demokracie se začalo politizovat a názorově se politická scéna polarizovala¹⁴¹.

V roce 2014 proběhla diskuse o roli a podobě politiky lidských práv v zahraniční politice. První náměstek ministra zahraničí Petr Drulák představil novou vizi politiky lidských práv a demokracie, pracuje s konceptem lidské důstojnosti a poukazuje na skutečnost, že odpírání lidské důstojnosti vede k migraci, nárůstu násilí a dalším globálním bezpečnostním hrozbám. Lidská důstojnost může být ohrožována nejen porušováním lidských práv a nedostatkem demokracie, ale i ekonomickou a sociální

¹³⁸ Rozhovor s Igorem Blaževičem

¹³⁹ Tamtéž

¹⁴⁰ BÍLKOVÁ, Veronika. Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice. 2013.

¹⁴¹ BÍLKOVÁ, Veronika. Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice. 2014.

nespravedlností a ničením životního prostředí¹⁴². Kritizuje zaměření na první generaci lidských práv, sociální a environmentální práva by měla být nedílnou součástí přístupu k lidským právům a společně s humanitární politikou by měla zajišťovat lidskou důstojnost¹⁴³. Petr Drulák nezmiňuje jen vnější motivy, ale i humanistickou tradici české politiky. Kritizuje postupný odklon politiky lidských práv směrem k pravicovým idejím a elitářské pojetí politiky, které neoslovuje veřejnost. Lidskoprávní politice vytýká propojení s administrativou George Bushe¹⁴⁴ a mlčení vůči porušování lidských práv ze strany spojenců¹⁴⁵. Za problematickou vidí selektivitu a neefektivitu prosazování lidských práv, nepoměrně tvrdý přístup ke Kubě či Barmě, ale i nezáměr o jiné existující problémy třeba násilí proti ženám v Saudské Arábii¹⁴⁶.

Petr Drulák poukazuje na to, že politika lidských práv v této podobě nezajímá politickou sféru a česká společnost se s ní obtížně identifikuje. I z toho důvodu navrhuje přehodnocení dosavadní politiky lidských práv, kritická sebereflexe by měla dodávat zahraniční politice na věrohodnosti. V centru pozornosti by měla být lidská důstojnost, nikoliv politický systém. Nemělo by být hlavním cílem měnit režimy zemí, příkladem takové nepodařené vnější demokratizace je Blízký východ¹⁴⁷. Prosazuje méně konfrontační přístup, je přesvědčen o důležitosti vedení politického dialogu i s jinak smýšlejícími zeměmi a hledání společných témat. Symbolická gesta pokládá sice za důležitý prostředek podpory lidských práv, ale zároveň je vnímá jako politický nátlak, který má smysl jen jako doplněk dialogu¹⁴⁸. Významným aktérem je Evropská unie a její mechanismy, podstatný je dialog a spolupráce s Německem a dalšími zeměmi. Dle Petra Druláka má Česká republika ambici se stát centrem transatlantického dialogu o lidských právech, právě podpora lidských práv nás pojí s USA¹⁴⁹.

Nové pojetí politiky lidských práv a demokracie vyvolalo několik reakcí. Někteří vnímají novou politiku lidských práv jako opouštění části české porevoluční identity

¹⁴² Český humanismus a zahraniční politika. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky

¹⁴³ ŠAFAŘÍKOVÁ, Kateřina. The wrong rights. Transitions Online.

¹⁴⁴ Více informací lze najít na

http://carnegieendowment.org/files/democracy_promotion_after_bush_final.pdf

¹⁴⁵ Český humanismus a zahraniční politika. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky.

¹⁴⁶ ŠAFAŘÍKOVÁ, Kateřina. The wrong rights. Transitions Online.

¹⁴⁷ Český humanismus a zahraniční politika. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky.

¹⁴⁸ DRULÁK, Petr. Tři rozměry české debaty o zahraniční politice lidských práv.

¹⁴⁹ Český humanismus a zahraniční politika. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky.

a poslání¹⁵⁰. Zaměření České republiky na podporu politických vězňů, disidentů a občanské společnosti v totalitních režimech je považováno za důvěryhodné právě kvůli české zkušenosti a expertize¹⁵¹. Česká republika se sice může angažovat v dalších právech, ale měla by vybírat témata, ve kterých má zkušenosti. Například existují ženské organizace, které se zabývají tématem domácího násilí¹⁵². Jiné státy mají zase zkušenosti v jiných tématech, např. severní Evropa a environmentální problémy. Příliš mnoho témat může vést k rozmělnění lidských práv¹⁵³.

Objevují se námitky, že ačkoliv je původ lidských práv západní, většina států světa je prostřednictvím mezinárodních paktů přijala za univerzální. Není tedy nelegitimní všem zemím bez rozdílu připomínat platnost lidských práv. Prosazování široce pojaté lidské důstojnosti přichází s všestrannou představou o žádoucím společenském řádu, což může být obtížné realizovat kvůli kulturním odlišnostem. Rozšiřování o další generace lidských práv může být přínosné, jen pokud jsou navýšeny finanční zdroje a české neziskové organizace budou schopné tyto projekty vytvářet. V jiném případě je to jen záminkou k oslabování práv občanských a politických¹⁵⁴.

Dotační program TRANS zahrnoval v roce cca 50 milionů Kč, oproti tomu zahraniční rozvojová spolupráce disponovala financemi cca 455 milionů Kč a humanitní pomoc 73 miliony Kč¹⁵⁵. Na druhou stranu je to dvakrát větší částka, než jakou disponuje veřejná diplomacie, či deseti násobek toho, co jde na ekonomickou diplomacii¹⁵⁶.

Současná politická scéna, především prezident Miloš Zeman, premiér Bohuslav Sobotka a ministr průmyslu a obchodu Jan Mládek, považují obchod za významnou součást diplomacie, což je zdůrazněno v nové Koncepci české zahraniční politiky z roku 2015. Právě ekonomická diplomacie je důvodem pro ústup od obhajoby hodnotového rámce české zahraniční politiky. Při prosazování ekonomických zájmů dochází k částečnému opuštění principů, které ale Česká republika v jiných sektorech zahraniční politiky prosazuje, je mnohdy jen odůvodněním pro relativizaci lidských práv a možným nástrojem působícím vůči jednotnému postupu zemí EU a NATO během rusko-ukrajinské krize. Zahraniční

¹⁵⁰ ŠAFARÍKOVÁ, Kateřina. The wrong rights. Transitions Online.

¹⁵¹ Tamtéž

¹⁵² Rozhovor s Igorem Blaževičem

¹⁵³ ŠAFARÍKOVÁ, Kateřina. The wrong rights. Transitions Online.

¹⁵⁴ DOSTÁL, Vít, Jakub EBERLE. Agenda pro českou zahraniční politiku.

¹⁵⁵ Závěrečný účet kapitoly 306 - MZV za rok 2013. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. 2014.

¹⁵⁶ DRULÁK, Petr: Tři rozměry české debaty o zahraniční politice lidských práv.

politika by měla být věrohodná a předvídatelná, což při nejasném a nejednotném postoji k lidským právům škodí i exportní politice a ekonomické diplomacii¹⁵⁷. Opuštěním politiky podpory lidských práv a demokracie se ztrácí i uznání a zviditelnění České republiky v zahraničí¹⁵⁸. Debata o dosavadní politice lidských práv a demokracie je prospěšná, vlastní průběh diskuse se ovšem nebyl vždy konstruktivní. Místo polemiky ohledně hodnot a obsahu politiky lidských práv se kvůli kritice Václava Havla debata posunula směrem k obhajobě jeho odkazu¹⁵⁹.

7.7. Koncepce české zahraniční politiky 2015

Koncepce zahraniční politiky 2015 navazuje na předchozí koncepci, za hodnotové východisko považuje euroatlantický prostor, a to konkrétně členství v EU a NATO. Česká zahraniční politika je ukotvena v českém humanistickém myšlení, kde je zahrnuta i tradice podpory lidských práv jakožto předpokladu důstojné existence. Mezi základními prioritami je podobně jako předtím bezpečnost, prosperita, dobré jméno v zahraničí a lidská důstojnost. Výraznou změnou, která s lidskoprávní politikou souvisí, je důraz na ekonomickou diplomacii, a to i v mimoevropských oblastech, které mají sice velký růstový potenciál, ale je zde riziko korupce a slabé vymahatelnosti práva¹⁶⁰.

Koncepce zahraniční politiky pracuje s pojmem lidská důstojnost. Naplňování lidské důstojnosti je bráno za hodnotu samu o sobě, která zároveň zabraňuje vzniku bezpečnostních hrozeb (regionálních konfliktů, terorismu nebo neregulérní migrace) a přispívá k udržitelnému rozvoji. V dokumentech jsou více než dříve prosazovány materialistické motivy, které vnímají transformační politiku jako nástroj k dosažení jiných zájmů. Základním nástrojem pro zajištění lidské důstojnosti je politika podpory lidských práv a demokracie. Česká zahraniční politika vychází z principů univerzality a nedělitelnosti lidských práv, jejich porušování poškozují lidskou důstojnost a může způsobovat mezinárodní nestabilitu. Koncepce zahraniční politiky pojetí lidských práv rozšiřuje, nově se zaměřuje i na hospodářská a sociální práva. V důsledku toho se ve skupině mezinárodních organizací, kde je Česká republika aktivní, nově objevuje i Mezinárodní organizace práce (ILO). Za nástroj podpory lidské důstojnosti je považována i zahraniční rozvojová spolupráce,

¹⁵⁷ DOSTÁL, Vít, Jakub EBERLE. Agenda pro českou zahraniční politiku.

¹⁵⁸ ŠAFARÍKOVÁ, Kateřina. The wrong rights. Transitions Online.

¹⁵⁹ DOSTÁL, Vít, Jakub EBERLE. Agenda pro českou zahraniční politiku.

¹⁶⁰ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. 2015.

podpora demokracie a lidských práv je jednou z jejích sektorových priorit, pomáhá eliminovat chudobu a bojuje s nerovnostmi¹⁶¹.

Téma lidské důstojnosti, ale i ekonomických podmínek, je propojeno s hrozbami radikalizace a terorismu. Existence těchto hrozeb je dávana do souvislosti s nedůstojnými životními podmínkami, a proto je důležitá podpora lidských práv a obchodu, rozvojová spolupráce a humanitární pomoc¹⁶².

Česká republika byla kritizována za nedostatečné vyzdvihování tématu lidských práv a demokracie při jednání s některými zeměmi. Vzájemný respekt a dialog jsou pokládány za základní předpoklad pro podporu lidských práv a demokracie, ale nelze na ně rezignovat ani tam, kde tento předpoklad naplněn není. Vyzdvihování sociálně-ekonomických aspektů lidských práv může vést k oslabování prosazování občanských a politických práv. V Koncepci 2015 není výslovně zmiňována ani podpora nevládních neziskových organizací. Politika lidských práv a rozvojová spolupráce je vnímána jako propojená, humanitní pomoc snižuje negativní dopady katastrof na lidskou důstojnost¹⁶³.

Koncepce se snaží vyvažovat kladení důrazu na jednotlivá práva, což by v případě převážení důrazu na sociálně-ekonomická práva bylo negativně vnímáno. Z Koncepce zahraniční politiky 2015 ale přímo nevyplývá, že by se česká zahraniční politika tímto směrem vydala¹⁶⁴.

7.8. Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce 2015

Politika podpory lidských práv a transformační spolupráce je založena na konceptu lidské důstojnosti. Lidská práva jsou jejím základem, tvoří předpoklad otevřených a svobodných společností, jsou univerzální a nedělitelná¹⁶⁵. Transformační politika je ukotvena v humanistickém politickém myšlení, působení osobností J. A. Komenského a T. G. Masaryka, nedávné zkušenosti s nedemokratickým režimem a společenský přechod k demokracii a tržnímu hospodářství. Svoji roli hraje i integrace do struktur Evropské unie. Po roce 1989 působí osobnosti české zahraniční politiky: prezident Václav Havel a ministr

¹⁶¹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. 2015.

¹⁶² Tamtéž

¹⁶³ Evropské hodnoty. Česká zahraniční politika mezi obratem a kontinuitou.

¹⁶⁴ Tamtéž

¹⁶⁵ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. 2015.

zahraničí Jiří Dienstbier¹⁶⁶. Václav Havel je symbolem disentu, právě vlastní zkušenost je dobrá pro navazování kontaktů a vytváření budoucích partnerství¹⁶⁷.

Postupem času vliv disentu mizí. Na politice lidských práv a demokracie se ale podílely různorodé skupiny lidí, jak jednotlivé osobnosti, tak neziskové organizace a liberálně smýšlející lidé, kteří mají blízko k proevropskému i transatlantickému směru¹⁶⁸. Jisté hodnotově zaměřené motivy pro politiku zůstaly. Ubylo symbolických politických gest: přijímání disidentů, aktivistů (dalajlámy) na vysokých politických úrovních. Důvodem je neexistence osobností, které by se na lidskoprávní politiku zaměřovaly, jak tomu bylo v minulosti v případě Karla Schwarzenberga a Václava Havla. Václav Klaus existenci lidských práv zpochybňuje (autonomismus), prezident Miloš Zeman a současná vláda se zaměřují spíše na ekonomické zájmy (pragmatismus). Ale v praktické rovině se program osvědčil, transformační politika je pevnou součástí české zahraniční politiky, nová koncepce navazuje na minulé, objemy a počet projektů je více než v minulosti¹⁶⁹.

Vedle tradičního akcentu na politická a občanská práva klade nová koncepce důraz na účinnější prosazování hospodářských, sociálních a environmentálních práv, čímž pojetí lidských práv rozšiřuje. Základní priority v oblasti občanských a politických práv zůstaly. Nově jsou rozvíjena témata jako rovnost a nediskriminace, práva žen a ochrana náboženských menšin¹⁷⁰. Rozšíření pojetí lidských práv nemá na transformační politiku výrazný dopad. Spíše byla akcentována témata, která již v praxi byla součástí transformační politiky. Příkladem je třeba právo na životní prostředí, v této oblasti již několik let probíhaly projekty, protože životní prostředí je přirozená součást občanské angažovanosti. Změnou je zahrnutí sociálních práv, ale na projekty transformační spolupráce to nemá téměř žádný dopad, aktivita je spíše na multilaterální úrovni: spolupráce s Mezinárodní organizací práce (ILO)¹⁷¹.

Bylo by chybou se primárně zaměřovat na sociální práva, protože se tomu dominantně věnuje rozvojová spolupráce, která má výrazně větší prostředky. Zaměření se

¹⁶⁶ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. 2015.

¹⁶⁷ Příkladem může být po Arabském jaru v roce 2011 návštěva Jana Rumla v Egyptě (organizoval Člověk v tísni).

¹⁶⁸ Rozhovor s Igorem Blaževičem

¹⁶⁹ Rozhovor s Janem Látalem

¹⁷⁰ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. 2015.

¹⁷¹ Rozhovor s Janem Látalem

na témata svobody médií a slova, vlády práva je důležité proto, aby se neztratila přidaná hodnota programu. Transformační spolupráce komunikuje s rozvojovou agenturou a rozděluje si role. Rozvojová spolupráce se zabývá více reformou veřejných institucí a transformační spolupráce více pracuje s nevládními organizacemi zabývajícími se občanskou společností a angažovaností. Zvýšený důraz na ekonomickou diplomacii se odráží na lidskoprávní politice tak, že jednání s partnerskými zeměmi probíhá opatrněji tam, kde by prosazování lidských práv a demokracie mohlo naší zemi ekonomicky uškodit¹⁷².

V koncepci je vyzdvihnuto, že se politika podpory lidských práv a transformační spolupráce nevyklučuje s dalšími prioritními oblastmi české zahraniční politiky (bezpečnostní politika a exportní politika), čímž odkazuje na debatu ohledně střetu zájmů, která proběhla v minulosti¹⁷³. Transformační politika snižuje riziko vzniku bezpečnostních hrozeb (regionální konflikty, terorismus, neregulární migrace) a zásadně přispívá k růstu prosperity¹⁷⁴.

Současná vláda je proevropsky nakloněna, což se projevuje v kladení důrazu na aktivní roli České republiky v mezinárodních lidskoprávních orgánech, zejména lidskoprávních aktivitách Evropské unie¹⁷⁵. Naše země je v rámci EU aktivní, časem se vyvinuly účinné mechanismy spolupráce v rámci Evropské unie, dnes například funguje Evropská služba pro vnější činnost¹⁷⁶. Příkladem naší aktivity je existence lidskoprávního diplomata České republiky v Bruselu, s evropskou komisí spolupracujeme na tématu reformy veřejných institucí ve východní Evropě¹⁷⁷.

Transformační politika by měla být politikou, která posiluje dobrý obraz země v zahraničí. Ačkoliv pokračují projekty v oblasti lidských práv, česká diplomacie přestává hrát vedoucí úlohu v oblasti lidských práv a demokracie. Existují názory, že politika podpory lidských práv a demokracie už nefunguje jako značka české zahraniční politiky, a pokud stále ještě ano, tak v mnohem menší míře. Nelze tedy říci, že je to jeden z hlavních motivů, protože přes prohlášení v dokumentech to tak v praxi nefunguje. Zahraniční politika potřebuje kontinuitu, čitelnost a konsenzus mezi politickými elitami. V současné době

¹⁷² Rozhovor s Janem Látalem

¹⁷³ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce*. 2015.

¹⁷⁴ Tamtéž

¹⁷⁵ Tamtéž

¹⁷⁶ Více informací lze nalézt na <http://eeas.europa.eu>

¹⁷⁷ Rozhovor s Janem Látalem

se prezident ani vláda neshodnou, neshody se objevují i uvnitř samotné vlády¹⁷⁸. Transformační politika stále dobře funguje po realizační stránce, ale chybí symbolická politická gesta, která jsou v zahraničí lépe viditelná, a absence politických osobností, které by lidská práva politicky prosazovaly. Na druhou stranu nedochází k přerhání tradice, spíše je politika méně zřetelná¹⁷⁹. Viditelná pozice ČR se ztrácí, přestáváme být v této oblasti výjimeční. Lze to pokládat za negativní trend, protože v oblasti lidských práv byla Česká republika tradičně ceněna¹⁸⁰. Do budoucna může být problematické znovu získat přesvědčivost a legitimitu. Navíc se tato politika hůře hájí, když jsou naše pozice rozdělené. Lidskoprávní politika není pořád ještě samozřejmostí¹⁸¹.

Od vzniku transformační spolupráce se celá politika zprofesionalizovala, je to značka, má transparentní fungování. Osvěta se posunula, reaguje se i na nové situace, Arabské jaro, krize na Ukrajině a fenomén ruské propagandy, momentálně je kladen důraz na podporu ruskojazyčných médií¹⁸². Nově se objevuje nová možná oblast budoucího působení, a to Blízký Východ, kde je velké riziko vzniku bezpečnostních hrozeb (migrace aj.). V poslední době se mění také chování autoritativních režimů, proto je potřeba změnit způsob prosazování lidských práv a demokracie, klasické způsoby už nejsou tak efektivní jak v minulosti¹⁸³. Lidskoprávní politiku je potřeba neustále obhajovat, jsou dnes větší tlaky na lidskoprávní politiku než dříve, je snaha stavět proti sobě byznys a lidská práva, což je způsob, jak lidská práva oslabovat a problematizovat¹⁸⁴.

¹⁷⁸ Rozhovor s Igorem Blaževičem

¹⁷⁹ Rozhovor s Janem Látalem

¹⁸⁰ Jak si v polovině vládního mandátu stojí česká diplomacie? *Evropské hodnoty*.

¹⁸¹ Rozhovor s Janem Látalem

¹⁸² Tamtéž

¹⁸³ Rozhovor s Igorem Blaževičem

¹⁸⁴ Rozhovor s Janem Látalem

8. Závěr

Bakalářská práce se zabývala tématem motivů transformační politiky České republiky. Zahraniční politika státu nabízí prostor nejen pro prosazování národních zájmů a priorit, ale také pro prezentaci a šíření hodnot. Pro samotnou transformační politiku a širěji i pro lidskoprávní politiku existuje motivů hned několik. Motivy jsou rozděleny na motivy vycházející z materiální, normativní, kulturní a kritické teorie podpory demokracie. Podpora lidských práv a demokracie je považována jak za hodnotu sama o sobě, tak jako nástroj k prosazování jiných národních zájmů. Samotná transformační politika se od svého vzniku vyvinula a časem se neustále mění. Lidskoprávní témata se stala součástí české zahraniční politiky díky osobnostem disentu, které se po roce 1989 dostaly do politiky: například Václav Havel a Jiří Dienstbier. Ti přinesli do zahraniční politiky téma podpory lidských práv a demokracie, které je založeno na univerzálně vnímaných hodnotách. Tato hodnotová politika byla odůvodňována vlastní zkušeností země s totalitním režimem a následnou transformací. Princip solidarity s jinými nedemokratickými státy a pocit vděku za podporu disentu ze zahraničí má silný emoční a ideový náboj, a tím byl přijatelný pro veřejnost. Česká republika má možnost dále předávat své zkušenosti, akcentování podpory práv politických a občanských působí věrohodně. Tento přístup odpovídá normativní teorii podpory demokracie, pro kterou je šíření univerzálních hodnot podstatná součást zahraniční politiky. Demokracie je chápána jako nejlepší základ pro úspěšné rozvíjení vztahů, tj. demokratické státy mají mezi sebou minimum konfliktů, jsou stabilní a předvídatelné. Postupem času je vliv disentu oslaben, chybí výrazné osobnosti, které by se na toto téma zaměřovaly. I z tohoto důvodu se vytratila výrazná symbolická politická gesta. V zahraniční politice od roku 2013 dostaly prioritu ekonomické zájmy. Právě ekonomická diplomacie je důvodem pro ústup od obhajoby hodnotového rámce české zahraniční politiky. Jsou zdůrazňovány jiné (více pragmatické) důvody, proč politiku lidských práv a demokracie podporovat. Díky rozšíření pojetí lidských práv jsou více zahrnuta i ekonomická, sociální či environmentální práva, méně konfrontační přístup počítá s dialogem i s nedemokratickými režimy. Česká republika, která se zaměřovala především na politická a občanská práva, ztrácí výrazné postavení v této oblasti a hrozí rozměňování této politiky.

Transformační politika je zároveň strategickým krokem k naplňování jiných zájmů České republiky, napomáhá prevenci, řešení konfliktů a boji proti beztrestnosti, zabraňuje neregulérní migraci, organizovanému zločinu a korupci. V nové Koncepci lidských práv

transformační politiky z roku 2015 jsou přímo spojovány nedůstojné životní podmínky a riziko vzniku hrozeb radikalizace a terorismu. Celou koncepcí se prolíná logika výhodnosti, což lze dát do souvislosti s materialistickou teorií podpory demokracie, transformační politika je tedy více než dříve považována za jeden z nástrojů snižování rizika vzniku bezpečnostních hrozeb a přispívá k růstu prosperity. Strategickým cílem je co nejvíce demokratických, stabilních a odpovědných států. V oblasti transformační politiky máme díky vlastní zkušenosti komparativní výhodu vůči některým jiným státům. Transformační politika se postupně stala značkou české zahraniční politiky, právě posilování pozitivního obrazu ČR v zahraničí je jednou z dlouhodobých priorit české zahraniční politiky.

Politika podpory lidských práv a demokracie je ukotvena v českém humanistickém myšlení, v koncepcích je zmiňován J.A. Komenský, T.G. Masaryk, Pražské jaro, Charta 77, disent a osobnosti jako prezident Václav Havel a ministr zahraničí Jiří Dienstbier. Nelze určit, jak moc je tato historická tradice reálná a jak moc je to jen naše představa naší identity. Nicméně lze vyznívat, že se Česká republika kontinuálně hlásí k dědictví a hodnotám evropské civilizace, v 90. letech probíhala politika “návratu do Evropy”, která vedla k osvojení si univerzálních a západních standardů ochrany lidských práv a demokracie. Česká republika se cítí být součástí západního kulturního okruhu, je to součástí naší identity. Právě kulturní teorie podpory demokracie za základ motivací považuje kolektivní identitu a politickou kulturu dané země. Přímou v koncepci lidských práv a transformační politiky je uvedeno, že transformační politika přispívá k utváření české identity, postavení tradičního obránce demokratických hodnot, které si v minulosti Česká republika musela vybojovat. Po rozšíření pojetí lidských práv se objevily obavy, zda se Česká republika nevzdává části své porevoluční identity a nevzdává se poslání podporovat politická a občanská práva. Naše pozice v této oblasti se může ztratit, stejně tak i očekávání ostatních zemí.

Kritická teorie vnímá podporu demokracie také jako nástroj k uplatňování moci. Česká republika je malý stát, možnost ovlivňovat ostatní země je relativně malá. Petr Drulák kritizoval proamerický motiv politiky lidských práv a demokracie, propojenost tehdejší politiky s administrativou George Bushe a mlčení ČR vůči porušování lidských práv ze strany našich spojenců. Od českého předsednictví Radě EU se ČR více zaměřuje na téma lidských práv a demokracie v rámci Evropské unie a využívá témat, ve kterých má zkušenosti a komparativní výhodu oproti jiným zemím. Česká republika považuje mezinárodní uskupení spíše jako místo k prosazování svých zájmů, obvyklé je zaměření na určitá témata či region, kde je možné si vydobýt dobré postavení.

Změna v náhledu na politiku lidských práv a demokracie nastala po roce 2013, kdy se objevila ideová polemika a rozdílné zájmy. Pragmatismus dává přednost materiálním zájmům, především ekonomickým, z toho důvodu se lidskoprávní politika a podpora demokracie dostala do pozadí. Je tu tlak obchodovat se zeměmi, které porušují lidská práva a demokratické principy, jako jsou Čína, Rusko, Ázerbájdžán aj. Také již dříve existoval názor, že podpora lidských práv a demokracie jde proti exportní politice, což našemu obchodu škodí. Současná vláda vnímá politiku lidských práv a demokracie jiným způsobem. Prosadila koncept lidské důstojnosti a rozšířeného pojetí lidských práv. Dnes je transformační politika více než dříve odůvodňována jako nástroj zabraňující bezpečnostním hrozbám a podporující další národní zájmy. Naše zkušenost s nedemokratickým režimem byla od počátku jedním z hlavních motivů nejen pro samotnou transformační a lidskoprávní politiku, ale i pro původní zaměření se na politická a občanská práva. Předsednictví v Radě EU nám dodalo zkušenosti, Česká republika se zaměřila více na evropskou úroveň, přesto jako stát kvůli naší neprůraznosti nemáme na evropskou politiku takový vliv. Pohled České republiky na lidská práva a demokracii je ovlivněn naší evropskou identitou, což není důvod pro Českou republiku prosazovat lidská práva a demokracii více než jiné evropské země. Nelze říci, že by prosazování lidských práv a demokracie bylo pevnou součástí politické kultury a identity země. Ukazuje se, že politika lidských práv a demokracie je nejvíce ovlivňována konkrétními politickými osobnostmi české politické scény a politickými idejemi, které převládají.

9. Seznam zdrojů

9.1. Seznam primárních zdrojů

Český humanismus a zahraniční politika. In: *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. Praha, 2014 [cit. 2016-04-08]. Dostupné také z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/clanky_a_projevy_namestka_drulaka/clanky_a_projevy_namestka_drulaka_2014/x2014_11_05_cesky_humanismus.html

Koncepce české zahraniční politiky v oblasti lidských práv na období let 2000 – 2002. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2000.

Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010.

Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2015. Dostupné také z:

http://www.mzv.cz/file/1610424/Koncepce_podpory_lidskych_prav_a_transformacni_spoluprace.pdf

Koncepce transformační politiky a popis Programu transformační spolupráce (TRANS).

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Praha, 2005 [cit. 2016-04-04]. Dostupné také z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/transformacni_spoluprace_1/koncepce_transformacni_spoluprace.html.

Koncepce transformační spolupráce. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2005.

Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003-2006. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Praha.

Koncepce zahraniční politiky České republiky. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Praha, 2011. Dostupné také z:

http://www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf

Koncepce zahraniční politiky ČR. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2015 [cit. 2016-03-01]. Dostupné také z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

Programové prohlášení vlády ČR. Vláda České republiky. 2004 [cit. 2016-04-29]. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/stanislav-gross/Programove-prohlaseni-vlady-Ceske-republiky_1.pdf

Programové prohlášení vlády ČR. Vláda České republiky. 2010 [cit. 2016-04-29]. Dostupné také z: http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf

Programové prohlášení vlády ČR. Vláda České republiky. 2013 [cit. 2016-04-29]. Dostupné také z: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/tema/Programove-prohlaseni-vlady-20130802.pdf>.

Rozhovor s pracovníkem Odboru lidských práv a transformační politiky Janem Látalem. Pořízen autorkou 1.4. 2016

Rozhovor s bývalou pracovnící Odboru lidských práv a transformační politiky Helenou Štohanzlovou. Pořízen autorkou v Praze dne 21. 4. 2016.

Rozhovor s Igorem Blaževičem, pracovníkem Člověka v tísní, dlouhodobým ředitelem festivalu Jeden svět. Rozhovor pořízen autorkou v Praze dne 21. 4. 2016.

9.2. Seznam sekundárních zdrojů

BARTOVIC, Vladimír.: The Czech Republic's Democracy Assistance Policies and Priorities. In: KUCHARCZYK, Jacek, Jeff LOVITT (eds.): *Democracy's New Champions: European Democracy Assistance After EU Enlargement*. Praha: PASOS, 2008. ISBN 978-80-254-2879-5.

BARTOVIC, Vladimír.: *The Czech Republic's Democracy Promotion Policies and Priorities*. Warsaw: The Institute of Public Affairs, 2011. Dostupné také z: <https://core.ac.uk/download/files/415/11869466.pdf>.

BERGER, Peter. L., Thomas LUCKMANN: *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Garden City, NY: Anchor Books, 1966.

BÍLKOVÁ, Veronika: *Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice*. In: KOŘAN, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2007*. Analýza ÚMV. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008, s. 348-365.

BÍLKOVÁ, Veronika: Účel nebo prostředek? Lidská práva v zahraniční politice České republiky. *Mezinárodní politika*. 2008, roč. 32, č. 12, s. 9-11. DOI: 0543-7962.

BÍLKOVÁ, Veronika: *Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice*. In: KOŘAN, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2008*. Analýza ÚMV. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009, s. 327-343.

BÍLKOVÁ, Veronika: *Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice*. In: KOŘAN, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2012*. Analýza ÚMV. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013, s. 306-320.

BÍLKOVÁ, Veronika: *Lidskoprávní rozměr v české zahraniční politice*. In: KOŘAN, Michal (ed.): *Česká zahraniční politika v roce 2013*. Analýza ÚMV. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2014, s. 350-366.

BÍLKOVÁ, Veronika, Šárka MATĚJKOVÁ: Šíření demokracie jako národní zájem? Legitimizace české transformační politiky. In: DRULÁK, Petr, Ondřej HORKÝ (eds.): *Hledání českých zájmů*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010, s. 127. ISBN 978-80-86506-87-6.

BÍLKOVÁ, Veronika: *Zahraniční politika České republiky a ochrana lidských práv*. In: DUFEK, Pavel, Hubert SMEKAL (eds.): *Lidská práva v mezinárodní politice*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 374-392. ISBN 978-80-7478-720-1.

BURNELL, Peter J.: *Democracy assistance: international co-operation for democratization*. Vyd. 1. London: Frank Cass 2000. Democratization studies, 2000, 376 s. ISBN 07-146-8144-X.

CAROTHERS, Thomas: *Aiding democracy abroad: the learning curve*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 1999. ISBN 0-87003-168-6.

CAROTHERS, Thomas: *Critical Mission: essays on democracy promotion*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2004. ISBN 0-87003-209-7.

ČR v Radě OSN pro lidská práva. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. Praha, 2011 [cit. 2016-04-20]. Dostupné také z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/clenstvi_v_rade_pro_lp/index.html

DIAMOND, Larry: *The spirit of democracy: the struggle to build free societies throughout the world*. Vyd. 1. New York: Times Books/Henry Holt and Company, 2008. ISBN 978-0-8050-7869-5. Dostupné také z: <https://www.overdrive.com/media/515087/the-spirit-of-democracy>

DISMAN, Miroslav: *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Vyd. 4. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

DOSTÁL, Vít, Jakub EBERLE (eds.): *Agenda pro českou zahraniční politiku 2015*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2015. ISBN 978-80-87092-30-9. Dostupné také z: http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz_agenda2015_cz.pdf

DRULÁK, Petr: *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-385-7.

DRULÁK, Petr: Tři rozměry české debaty o zahraniční politice lidských práv. In: PŘIBÁŇ, Jiří, Petr AGHA, Václav BĚLOHRADSKÝ (eds.): *Lidská práva: (ne)smysl české politiky?* Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015, s. 63-73. ISBN 978-80-7419-230-2.

DUFEK, Pavel, Hubert SMEKAL: *Lidská práva v mezinárodní politice*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-720-1.

Evropské hodnoty: *Česká zahraniční politika mezi obratem a kontinuitou*. Praha, 2015. Dostupné také z: <http://www.evropskehodnoty.cz/wp-content/uploads/2015/09/%C4%8Cesk%C3%A1-zahranicni-politika-mezi-obratem-a-kontinuitou.pdf>

Factum Invenio. Dostupné také z: <http://www.factum.cz/aktuality/aktualita/nazory-verejnosti-na-dodrzovani-lidskych-prav>

HLOUŠEK, Vít, Lubomír KOPEČEK a Jakub ŠEDO: *Politické systémy*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-23-5. Dostupné také z: http://toc.nkp.cz/NKC/201109/contents/nkc20112222693_1.pdf

HOLZER, Jan, Pavel MOLEK: *Demokratizace a lidská práva: středoevropské pohledy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Masarykovou univerzitou Brno, 2013. Studie. ISBN 978-80-7419-159-6.

Jak si v polovině vládního mandátu stojí česká diplomacie? *Evropské hodnoty*. Praha, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné také z: www.evropskehodnoty.cz/jak-si-v-polovine-vladniho-mandatu-stoji-ceska-diplomacie/

Kdo jsme. *DEMÁS* [cit. 2016-03-01]. Dostupné také z: <http://www.demas.cz/o-spolecnost>

KOŘAN, Michal: Jednopřípadová studie. In: DRULÁK, Petr (ed.): *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008, s. 33.

KOŘAN, Michal: *Česká zahraniční politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6549-9.

LLOYD, Lindsay: European approaches to democracy promotion. *International Journal*, 2010, vol. 65, iss. 3, s. 547-559.

Podpora demokracie a sledování voleb. *Evropský parlament*. 2013 [cit. 2016-04-20].

Dostupné z:

http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/cs/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.4.2.html

Prioritní země, naši partneři a projekty transformační spolupráce. *Ministerstvo zahraničních věcí*. Praha, 2010 [cit. 2016-03-13]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/prioritni_zeme_a_projekty_transformacni/index.html

Program transformační spolupráce. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. Praha, 2015 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z:

www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/transformacni_spoluprace_1/index.html

PŠEJA, Pavel, Tomáš BLAŽEK: *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Brno:

Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 160 s. ISBN 80-210-3837-3.

SCHUMPETER, Joseph, A.: *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2004. s. 287. ISBN 80-7325-044-6.

SMITH, Steve, Timothy DUNNE a Milja KURKI: *International relations theories: discipline and diversity*. Vyd. 3. Oxford: Oxford University Press, 2013, 368 s. ISBN 978-0-19-969601-7.

ŠAFAŘÍKOVÁ, Kateřina: The wrong rights. *Transitions Online*. 2014. Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/1563182079?accountid=16531>

Transition Promotion Program. *Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic*. 2010 [cit. 2016-03-01]. Dostupné také z: http://www.mzv.cz/jnp/en/foreign_relations/human_rights/transition_promotion_program/index_1.html.

WAISOVÁ, Šárka: *Tíha volby: česká zahraniční politika mezi principy a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 68-69. ISBN 978-80-87558-00-3.

WENDT, Alexander: *Social theory of international politics*. Cambridge University Press, 1999.

WOLFF, Jonas, Iris WURM: Towards a theory of external democracy promotion: A proposal for theoretical classification. *Security Dialogue*. 2011, vol. 42, iss. 1, s. 77-96, [cit. 2016-03-13]. ISBN 10.1177/0967010610393551. Dostupné z: <http://sdi.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0967010610393551>

Závěrečný účet kapitoly 306 - MZV za rok 2013. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. 2014 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/majetek_a_rozpocet/zaverecny_ucet_kapitoly_306_mzv_za_rok_2.html

ZEMANOVÁ, Štěpánka, Radka DRULÁKOVÁ: *Český zahraničněpolitický aktivismus: možnosti a meze*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7380-573-9.